

TOELICHTING OP ASPECTEN LEZEN

+ VOORBEELDITEMS

Referentieniveaus uit het referentiekader taal

HET VERHAAL ACHTER HET CIJFER

INHOUD

ASPECT TECHNIEK EN WOORDENSCHAT	3
voorbeelditems 1F, 2F	
ASPECT BEGRIJPEN	4
voorbeelditems 1F, 2F, 3F en 4F	
ASPECT INTERPRETEREN	6
voorbeelditems 1F, 2F, 3F, 4F	
ASPECT EVALUEREN	8
voorbeelditems 1F, 2F, 3F, 4F	
ASPECT SAMENVATTEN	10
voorbeelditems 2F, 3F, 4F	
ASPECT OPZOEKEN	12
voorbeelditems 1F, 2F, 3F	
ASPECT OVERIG	14
voorbeelditems 2F, 3F, 4F	

TOELICHTING BIJ RAPPORTAGE NEDERLANDS LEZEN

De aspecten van het referentiekader hebben een cumulatief karakter: aspecten die beschreven worden op een bepaald niveau worden daarom automatisch bekend verondersteld op de niveaus daarboven.

ASPECT TECHNIEK EN WOORDENSCHAT

Niveau

Toelichting

1F

De technische leesvaardigheid van de leerling is toereikend om een tekst goed te kunnen lezen. De leerling kent de betekenis van de meeste alledaagse woorden of kan de betekenis van onbekende woorden afleiden uit de tekst.

Wat betekent *averechts* in de eerste zin?

- onlogisch
- tegenovergesteld
- verspreid

Wat bedoelt de schrijver met *“open kaart spelen”*?

- de beste zijn
- eerlijk zijn
- te ver gaan
- overdrijven

2F

De leerling kent de betekenis van de meeste woorden of kan de betekenis van onbekende woorden afleiden uit de tekst, de vorm of de samenstelling.

Wat betekent *misprijzen* in de eerste zin?

- afkeuren
- feliciteren
- vergissen
- verliezen

Wat bedoelt *Marieke* met *“Dat heeft nog heel wat voeten in de aarde”*?

- Dat heeft heel veel invloed.
- Dat is erg overdreven.
- Dat kost veel moeite en tijd.

3F

Voor dit aspect is geen beschrijving meer op niveau 3F en 4F in het referentiekader.

4F

Vanaf niveau 2F wordt verwacht dat de leesteknik en woordenschat van de leerling op een dusdanig niveau zijn dat de leerling verschillende teksten goed kan lezen.

ASPECT BEGRIJPEN

Niveau

Toelichting

1F

De leerling begrijpt specifieke informatie in eenvoudige teksten. Daarnaast wordt verwacht dat de leerling een relevante manier van lezen kan kiezen (zoals globaal, precies of selectief lezen). De opzet van onze toetsen leent zich echter niet voor het beoordelen van leesstrategieën van leerlingen. Niet-beoogde manieren van lezen zijn immers niet uit te sluiten.

Hoe oud is een geleidehond als hij weggaat bij het puppypleeggezin?

- één maand
- twaalf maanden
- achttien maanden

Wat blijft het vaakst achter in de trein?

- ID-kaarten
- sleutels
- telefoons

2F

De leerling kan de hoofdgedachte uit een tekst afleiden en kan onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaken in de tekst. Zo kan hij ook de inleiding, de kern en het slot herkennen in een tekst. De leerling herkent veelvoorkomende tekstverbanden, zoals opsomming en tegenstelling, al dan niet op basis van signaalwoorden. Ook kan de leerling beeldspraak herkennen in de zin van letterlijk of figuurlijk taalgebruik. Vanuit het referentiekader wordt op dit niveau daarnaast verwacht dat de leerling relaties kan leggen tussen verschillende teksten. De opzet van onze toetsen – met een set vragen bij één tekst – leent zich niet voor het vergelijken van verschillende teksten en wordt daarom niet bevroegd.

Wat is de belangrijkste boodschap van dit artikel?

- Bij een gastgezin ervaar je het beste het dagelijkse leven van mensen in een ander land.
- Door te kiezen voor een gastgezin is de uitwisseling heel persoonlijk en maak je mooie herinneringen.
- Op uitwisseling bij een gastgezin in het buitenland geeft je een andere kijk op de wereld.

[...] Op maandag krijgen alle brugklassers hun lesrooster. Je moet een voorbereidende opdracht maken voor de kennismaking. Iedere leerling kan rekenen op een leerzame, maar ook leuke middag. Zo zorgen we dat iedereen op een goede manier aan het schooljaar kan beginnen. [...]

Welk woord in de brief is figuurlijk gebruikt?

- krijgen
- maken
- rekenen
- beginnen

ASPECT BEGRIJPEN

Niveau

Toelichting

3F

De leerling kan tekstsoorten benoemen, zoals uiteenzetting, betoog en beschouwing. De leerling herkent complexere tekstverbanden, zoals oorzaak-gevolg, vergelijking en middel-doel. Daarnaast kan hij onderscheid maken tussen meningen en feiten, standpunten en argumenten, en argumenten en drogredenen. Ook kan de leerling de hoofdgedachte van een tekst in eigen woorden weergeven. In onze toetsen met gesloten vragen, wordt dit gemeten door meerkeuzevragen met complexere nuances.

Wat voor soort tekst is dit?

- een beschouwing
- een betoog
- een uiteenzetting

Wat is het verband tussen de laatste twee alinea's?

- oorzaak-gevolg
- opsomming
- tegenstelling
- vergelijking

4F

De leerling kan afwegen of er sprake is van een overwegend uiteenzettende, beschouwende of betogende tekst en herkent eventuele mengvormen. Daarnaast kan hij onderscheid maken tussen verschillende soorten argumenten, zoals objectieve vs. subjectieve argumenten en drogredenen vs. geldige argumenten. Ook wordt er verwacht dat een leerling argumentatieschema's kan herkennen, bijvoorbeeld op basis van aspect-eigenschap of overeenkomst-vergelijking. Ten slotte herkent hij ook ironisch taalgebruik.

Welke twee doelen heeft de schrijver met deze tekst?

- lezers ervan overtuigen dat het maken van een groepsopdracht niet bijdraagt aan een betere samenwerking
- lezers informeren over de mate waarin groepsopdrachten in het curriculum van de bovenbouw voorkomen
- lezers inzicht geven wat er mankeert aan de opzet en de beoordeling van groepsopdrachten
- lezers laten afwegen wat de voor- en nadelen zijn van groepsopdrachten voor individuen
- lezers motiveren om na te denken over alternatieve manieren om gezamenlijk werk te beoordelen
- lezers oproepen om kritisch te beoordelen of groepsopdrachten in elke situatie en voor elk vak zinvol zijn

In welke alinea maakt de schrijver gebruik van subjectieve argumenten?

- in alinea I
- in alinea II
- in alinea III

ASPECT INTERPRETEREN

Niveau

Toelichting

1F

De leerling kan (eventueel impliciete) informatie en meningen interpreteren in teksten die dicht bij de eigen belevingswereld staan.

Wat vindt de schrijver van de muziek in de film?

- De muziek past goed bij de sfeer in de film.
- De muziek trekt soms te veel de aandacht.
- Vooral de rustige pianomuziek is heel goed.

Wat is de belangrijkste tip, volgens Damian?

- Bereid jezelf goed voor.
- Kijk het publiek in.
- Spreek zo rustig mogelijk.

2F

De leerling kan het doel van een tekst of delen van een tekst achterhalen. Daarnaast wordt er vanuit het referentiekader verwacht dat de leerling informatie uit de tekst kan koppelen aan algemene kennis. Met onze leestoetsen beogen we niet de algemene ontwikkeling van de leerling te meten. Algemene kennis wordt daarom niet bevraagd.

Waarom sluit de schrijver zijn tekst af met de zin: "Dat is eigenlijk een tegenstelling... toch?"

- omdat hij de lezer wil aanmoedigen verder te praten over dit onderwerp
- omdat hij de lezer aan het denken wil zetten over het onderwerp
- omdat hij de lezer nieuwsgierig wil maken naar volgende artikelen

Wat is het doel van Ivan met deze blog?

- de lezer activeren vaker natuurgebieden in Nederland te gaan bezoeken
- de lezer amuseren met verhalen over de verschillende dieren in natuurgebieden
- de lezer ervan overtuigen dat Nederland veel mooie natuurgebieden heeft
- de lezer instrueren hoe je om moet gaan met wilde dieren in natuurgebieden

3F

De leerling kan een conclusie trekken op basis van een tekst of delen van een tekst. Naast conclusies over de inhoud van de tekst kan de leerling ook conclusies trekken over intenties, opvattingen en gevoelens van de schrijver.

Wat is de toon van de vragen van de interviewer?

- bevooroordeeld
- kritisch
- nieuwsgierig
- sarcastisch

ASPECT INTERPRETEREN

Niveau

Toelichting

3F

Welke zin geeft het beste de opvatting van Meike Kronenburg weer?

- Kranten moeten transparanter zijn over de bronnen van hun nieuwsberichten.
- Kranten verliezen hun geloofwaardigheid als ze informatie niet goed controleren.
- Kranten zorgen ervoor dat lezers niet meer objectief naar het nieuws kijken.
- Kranten zouden objectiever moeten zijn in hun berichtgeving van het nieuws.

4F

De leerling kan tekstdelen vergelijken op bijvoorbeeld een kritische houding of de sterkte van argumentatie. De leerling kan verbanden tussen tekstdelen benoemen, zoals tegengestelde meningen, ook als deze verbanden niet expliciet in de tekst zijn aangegeven. Daarnaast kan een leerling persoonlijke waardeoordelen herkennen en interpreteren. Ook wordt verwacht dat de leerling deze vaardigheden kan toepassen bij vergelijking van verschillende teksten. De opzet van onze toetsen – met een set vragen bij één tekst – leent zich echter niet voor het vergelijken van verschillende teksten en dit wordt daarom niet bevraagd.

Hoe verhoudt het onderzoek van Fieke Rood zich tot de constatering van Emiel Verhagen?

- Het onderzoek bevestigt de constatering van Emiel Verhagen: veel vlees eten verhoogt de kans op hart- en vaatziekten.
- Het onderzoek verdiept de constatering van Emiel Verhagen: minder vlees eten verbetert de gezondheid van hartpatiënten.
- Het onderzoek weerlegt de constatering van Emiel Verhagen: minder vlees eten heeft geen invloed op de gezondheid van hartpatiënten.

De schrijver beweert aan het begin van de tekst dat hoogleraren geen goede leraren zijn. In welke alinea nuanceert hij deze bewering?

- in alinea II
- in alinea III
- in alinea IV
- in alinea V

ASPECT EVALUEREN

Niveau

Toelichting

1F

De leerling kan een oordeel verwoorden over een tekst. In onze toetsen bevragen we dit in de vorm van meerkeuzevragen waarbij de leerling moet beslissen welke van de uitspraken een oordeel is.

Welke reactie op het bericht is een mening over de nieuwe app?

- Ik gebruik deze app al sinds januari.
- Van deze app had ik nog nooit gehoord.
- Mijn tip: de app van Arcosoft werkt ook.
- Wat een goede app, hij werkt heel snel.

Deborah vertelt haar moeder over het recept. Welke uitspraak is een oordeel over het recept?

- "De eieren moeten luchtig geklopt worden."
- "De stappen zijn echt onhandig beschreven."
- "Ik heb dit recept van mijn vriendin gekregen."
- "Je moet de oven op 200 graden instellen."

2F

De leerling ziet hoe teksten en tekstdelen zich tot elkaar verhouden en kan die verbanden beoordelen. Zo kan de leerling argumenten beoordelen, herkennen hoe alinea's zich tot elkaar verhouden en beoordelen hoe de titel zich verhoudt tot de tekst. Ook wordt verwacht dat de leerling deze vaardigheden kan toepassen bij vergelijking van verschillende teksten. De opzet van onze toetsen – met een set vragen bij één tekst – leent zich echter niet voor het vergelijken van verschillende teksten en wordt daarom niet bevestigd.

Elisa geeft een argument voor haar mening. Wat kun je zeggen over dit argument?

- Dit argument is goed, want Elisa beschrijft alleen feitelijke informatie.
- Dit argument is niet relevant, want Elisa's voorbeeld is niet van toepassing.
- Dit argument is onjuist, want Elisa kijkt alleen naar haar eigen situatie.

Hoe goed past de titel bij de tekst?

- Goed, want de tekst gaat over de toename van het aantal wolven in Nederland.
- Niet zo goed, de tekst gaat niet alleen over Nederland, maar ook over België.
- Niet goed, de titel zegt niks over het gevaar dat wolven kunnen vormen.

ASPECT EVALUEREN

Niveau

Toelichting

3F

De leerling kan het doel van de schrijver benoemen en de talige middelen herkennen die de schrijver daarvoor gebruikt, zoals een argument, anekdote of toelichting. Daarnaast kan de leerling de tekst opdelen en kan hij van elk deel de functie benoemen, zoals aanbeveling, voorbeeld of probleemstelling. Ook kan een leerling de argumentatie in een betogende tekst beoordelen op aanvaardbaarheid. Ten slotte kan hij informatie uit de tekst beoordelen op bruikbaarheid voor zichzelf en voor anderen.

Volgens de schrijver is er geen verband tussen de opkomst van social media en achteruitgaande schoolprestaties. Hoe aanvaardbaar is zijn argument hiervoor?

- Niet aanvaardbaar, hij kan niet met zekerheid zeggen dat het bewijs niet aanwezig is.
- Redelijk aanvaardbaar, hij gaat in zijn artikel alleen op het gebruik van Facebook in.
- Aanvaardbaar, hij benoemt studies en voorbeelden die zijn stelling ondersteunen.

Volgens de schrijver is er geen verband tussen de opkomst van social media en achteruitgaande schoolprestaties. Hoe aanvaardbaar is zijn argument hiervoor?

- Niet aanvaardbaar, hij kan niet met zekerheid zeggen dat het bewijs niet aanwezig is.
- Redelijk aanvaardbaar, hij gaat in zijn artikel alleen op het gebruik van Facebook in.
- Aanvaardbaar, hij benoemt studies en voorbeelden die zijn stelling ondersteunen.

4F

De leerling kan beoordelen hoe consistent de tekst geschreven is. Daarnaast kan de leerling de tekst beoordelen op taalgebruik, zoals toon, stijl, gebruik van stijlfiguren en de kwaliteit van de argumentatie.

De schrijver pleit voor een drastische herziening van het Nederlandse begrotingsbeleid. Hoe kun je zijn argumentatie beoordelen?

- De argumentatie is goed, want zijn argumenten zijn gebaseerd op feiten.
- De argumentatie is redelijk, want niet al zijn argumenten zijn gebaseerd op feiten.
- De argumentatie is zwak, want zijn argumenten zijn niet gebaseerd op feiten.

In hoeverre is de toon van de schrijver consistent binnen de tekst?

- Consistent, hij heeft in de gehele tekst een gematigde kritische toon.
- Redelijk consistent, richting het einde van de tekst wordt hij wat kritischer.
- Niet consistent, in de laatste drie alinea's is de schrijver veel kritischer.

ASPECT SAMENVATTEN

Bij het aspect Samenvatten wordt het onderscheid in niveau mede bepaald door de complexiteit van de teksten en de nuances in de antwoordmogelijkheden.

Niveau

Toelichting

1F

Dit aspect heeft geen beschrijving op niveau 1F in het referentiekader, samenvatten komt pas op de hogere niveaus aan bod. Dit betekent dat leerlingen dit nog niet hoeven te beheersen op niveau 1F.

2F

De leerling kan een eenvoudige tekst kort samenvatten. In onze toetsen met gesloten vragen, kiest de leerling hier de beste samenvatting voor een tekst(deel).

Wat is de beste samenvatting van alinea II?

- Scholen geven voorlichting om telefoongebruik op de fiets te verminderen.
- Telefoongebruik tijdens het fietsen zorgt voor 20% van de ertsongelukken.
- Vanaf volgend jaar is het verboden om je telefoon te gebruiken op de fiets.

Hoe kun je de tekst het beste samenvatten?

- Er moeten steeds meer boerenbedrijven gaan sluiten, het aantal verschilt sterk per provincie.
- Er zijn minder boerenbedrijven dan vroeger, met name het aantal melkveebedrijven is minder geworden.
- Het aantal boerenbedrijven vermindert door de afname van populariteit onder jongeren en de stijgende kosten.
- Steeds minder jonge mensen kiezen voor het boerenbedrijf waardoor veel boeren zonder opvolger komen te zitten.

3F

De leerling kan een tekst kort samenvatten voor anderen. In onze toetsen met gesloten vragen, kiest de leerling hier de beste samenvatting voor een tekst(deel).

Welke zin vat alinea IV het beste samen?

- Een ja-tenzij-systeem bevordert weefsel- en orgaandonatie.
- Een ja-tenzij-systeem geeft aan dat orgaandonor zijn de norm is.
- Een ja-tenzij-systeem verplicht mensen zich actief te registreren.

Welke zin vat de tekst het beste samen?

- Een hoge werkdruk onder scholieren moet worden aangepakt, vooral door de docenten en ouders.
- Door de toename van de cijferdruk in het onderwijs is het gevoel van druk onder scholieren sterker geworden.
- Scholieren ervaren een te hoge werkdruk, zo blijkt uit het onderzoeksrapport van Maria Gemerink.
- Veel scholieren vinden dat ze te hard moeten werken voor school en te weinig tijd hebben voor ontspanning.

ASPECT SAMENVATTEN

Niveau

Toelichting

4F

De leerling kan een tekst goed geformuleerd samenvatten voor anderen. In onze toetsen met gesloten vragen, kiest de leerling hier de beste samenvatting voor een tekst(deel).

Wat is de beste samenvatting van de tweede aanbeveling uit het rapport van de commissie ICT en innovatie?

- Door bestaande ICT-toepassingen goed op waarde te schatten kan veel geld bespaard worden.
- Door een betere inschatting van de doorlooptijd van ICT-projecten gaat de kwaliteit van de toepassingen omhoog.
- Door vooraf het belang van een nieuwe ICT-toepassing vast te stellen kan de impact ervan vergroot worden.

Welke zin vat de inhoud van de tekst het beste samen?

- De gevolgen van Het Nieuwe Leren zijn veel fundamenteler dan gedacht.
- Door Het Nieuwe Leren zal de kenniseconomie ingrijpend veranderen.
- Het Nieuwe Leren is de katalysator van een stille revolutie.

ASPECT OPZOEKEN

Niveau

Toelichting

1F

De leerling kan informatie opzoeken in schema's en tabellen. Daarnaast wordt vanuit het referentiekader verwacht dat een leerling in staat is informatie op te zoeken in duidelijk geordende naslagwerken, zoals een woordenboek of telefoongids. In onze toetsen wordt dit niet bevraagd, omdat onze toetsopzet zich niet leent voor het aanbieden van naslagwerken.

Je wilt op zaterdag naar Water World gaan. Tot hoe laat is het park dan open?

- tot 17.00 uur
- tot 18.30 uur
- tot 21.00 uur

Je wilt een driepersoonstent kopen voor maximaal € 50,-. Op welke advertentie kun je het beste reageren?

- Degelijke tent te koop.
- Blauwe tent, zo goed als nieuw!
- Nieuwe tipitent

2F

De leerling kan systematisch informatie in teksten opzoeken, bijvoorbeeld met behulp van trefwoorden. Ook bevragen we de meest geschikte bron bij zoekopdrachten.

Je wilt weten hoe je iemand moet helpen die is flauwgevallen. In welke alinea wordt dat uitgelegd?

- in alinea II
- in alinea III
- in alinea IV

Je maakt een opdracht over de val van de Berlijnse muur en zoekt op internet naar bronnen. Welke website is het meest geschikt voor jouw opdracht?

Berlijninfo

berlijninfo.nl/ ▼

Dag en nacht in Berlijn. Uitgaan, wandelingen, geschiedenis, cultuur, eten en overnachten.

De Berlijnse Muur - Berlijn voor beginners

www.berlijnvoorbeginners.nl/berlijnsemuur.htm ▼

De Berlijnse Muur heeft Berlijn 28 jaar verdeeld. Lees alles over de Berlijnse Muur vroeger en nu.

Weekend weg Berlijn - Weekendjeweg.nl

<https://www.weekendjeweg.nl/stad/berlijn/> ▼

Weekend Berlijn - Bezienswaardigheden, winkelen, musea, uitgaan en de beste tips en weetjes voor een weekend Berlijn. Kijk snel op Weekendjeweg.nl!

Geschiedenis van Berlijn | Dit is Berlijn

www.ditisberlijn.nl/algemene-informatie/geschiedenis-van-berlijn ▼

Pruisen groeide snel in de 18e en 19e eeuw, en vormde de basis van het Duitse Rijk in 1871. Berlijn werd een grote wereldstad, bekend om haar leidende rol in ...

ASPECT OPZOEKEN

Niveau

Toelichting

3F

Er wordt verwacht dat een leerling de betrouwbaarheid van bronnen kan beoordelen en snel informatie kan opsporen in lange rapporten of ingewikkelde schema's.

Demi wil weten hoe vmbo-leerlingen denken over vwo'ers.

Hoe betrouwbaar is de informatie in deze bron?

- betrouwbaar, want het artikel staat op de website van een landelijke krant
- redelijk betrouwbaar, want het gaat over persoonlijke ervaringen van leerlingen
- niet betrouwbaar, want de schrijver heeft niet duidelijk aan wat zijn bronnen zijn
- helemaal niet betrouwbaar, want de schrijver is zelf bevooroordeeld

Wat moet een deelnemer ondertekenen voordat hij aan de show begint?

- een akkoord voor uitzending van de beelden
- een contract met de voorwaarden
- een geheimhoudingsverklaring

4F

Voor dit aspect is geen beschrijving op niveau 4F in het referentiekader. Vanaf niveau 4F wordt verwacht dat de opzoekvaardigheden van de leerling op een dusdanig niveau zijn dat hij dit waar nodig kan inzetten.

ASPECT OVERIG

Met het aspect Overig meten we het begrijpend lezen: heeft de leerling de inhoudelijke informatie uit de tekst begrepen? Dit aspect is niet opgenomen in het referentiekader, maar is toegevoegd door ons om relevante vragen over de tekst te kunnen stellen die niet binnen de beschrijvingen van de andere aspecten uit het referentiekader vallen.

Niveau Toelichting

1F

Op niveau 1F wordt het inhoudelijk tekstbegrip beschreven bij het aspect Begrijpen. Het aspect Overig is dus niet van toepassing op dit niveau.

2F

Bij de vragen van dit aspect wordt het onderscheid in niveau mede bepaald door de complexiteit van de teksten en de vraagstelling.

Amina is haar ID-kaart kwijtgeraakt. Wat moet ze als eerste doen?

- officieel aangifte doen op het politiebureau
- een nieuwe ID-kaart aanvragen via internet
- een verklaring afleggen op het gemeentehuis

Welke twee bijwerkingen van de oogdruppels zijn zeldzaam?

- droge ogen
- hoofdpijn
- huiduitslag
- uitval van wimpers
- wazig zien

3F

Bij de vragen van dit aspect wordt het onderscheid in niveau mede bepaald door de complexiteit van de teksten en de vraagstelling.

Waarom wordt de klacht van Nathan niet in behandeling genomen door de klachtencommissie?

- De commissie heeft het te druk met andere zaken.
- De klacht van Nathan is niet relevant genoeg.
- De klacht van Nathan wordt overgedragen aan de directie.
- De termijn waarin klachten konden worden ingediend is voorbij.

Waarom konden jongeren vooral merken dat er een recessie was?

- een daling van hun inkomen
- meer moeite met het vinden van een baan
- een stijging in kosten van producten in winkels
- een stijging in schoolgeld en studiekosten

ASPECT OVERIG

Niveau Toelichting

4F

Bij de vragen van dit aspect wordt het onderscheid in niveau mede bepaald door de complexiteit van de teksten en de vraagstelling.

Welke combinatie van factoren zal volgens Dimitri Alberts leiden tot een hogere participatiegraad van jongeren in de politiek?

- een combinatie van popularisering van de politieke partijen en meer verantwoording leggen bij gemeentes
- een combinatie van actieve marketing op scholen en popularisering van de politieke partijen
- een combinatie van meer verantwoording leggen bij gemeentes en actieve marketing op scholen

Wat blijkt uit het onderzoek van Klepelaar en De Vos?

- Nachtmerries komen met name voor bij mensen die ook wel eens last hebben van hallucinaties.
- Het krijgen van nachtmerries hangt samen met hoe lang je slaapt en of je veel zorgen hebt.
- Mensen die zich veel zorgen maken over bijvoorbeeld de toekomst of over iets fout doen hebben meer nachtmerries.
- Nachtmerries worden vaak veroorzaakt door een stressvolle gebeurtenis, zoals een auto-ongeluk.